

Egyetemi könyvtári weboldal modelljének felállítása a honlaptervező ellenőrző listájával és egy értékelő eszközzel

Bevezetés, célkitűzés, kutatási kérdések

A cikk egy könyvtári weboldal modelljére tesz javaslatot, melyhez a tervező számára ellenőrző listát valamint értékelő eszközt is összeállít. Mindezek könyvtári szakemberek számára hasznosak a könyvtáruk weboldalának tervezésénél, újratervezésénél, fenntartásánál és értékelésénél.

A kutatók a modell kifejlesztéséhez az alábbi két kutatási kérdést fogalmazták meg:

1. Milyen tartalmi elemeket kellene feltüntetni egy egyetemi könyvtári weboldalon a könyvtárosok szemszögéből nézve?
2. Milyen formai jellemzőket kellene fontolóra venni egy egyetemi könyvtár tervezésénél a könyvtárosok szemszögéből nézve?

Tartalmi és formai elemek összegyűjtése és csoportosítása

A weboldal modelljét az ún. Delphi-módszer segítségével fejlesztették ki, amely egy olyan ötletbörzén és döntéshozatalon alapuló technika, amely összegyűjti mindazt a különböző témákban, amelyekkel a szakértők egyetértenek. Két szakértői csoporttal dolgoztak, melynek tagjait nem véletlenszerű mintavételezéssel, hanem célirányosan választották ki: a tartalmi elemek összeállításában 15 könyvtáros vett részt 8 országból (USA, Kanada, Új-Zéland, Malajzia, Fülöp-szigetek, Nyugat-India, Nigéria, Sri-Lanka), a webes formai jellemzők összegyűjtésében pedig 10 könyvtáros 3 országból (USA, Nagy-Britannia, Venezuela).

A kutatók előzetesen áttanulmányozták a vonatkozó szakirodalmat, meglátogatták a kiválasztott könyvtárakat valamint azok honlapjait, s ezek alapján két külön csoportba gyűjtötték össze a tartalmi és formai elemeket.

A webes tartalmi elemeket négy csoportba sorolták: források, szolgáltatások, hiperhivatkozások, információk. Mindegyik csoporton belül három prioritási szintet állítottak fel, melyekbe az egyes elemek fontosságuk, hasznosságuk alapján kerültek. Az összesen 60 tartalmi elem közül 38-at soroltak az első prioritási szintre (ezek voltak a leghasznosabbak), 15-öt a második, 7-et a harmadik szintre. Az első szintre olyan elemek kerültek, mint például: elektronikus adatbázisok, elektronikus folyóiratok, e-könyvek („források” csoportból); elektronikus katalógus („szolgáltatások” csoportból); kari könyvtárakra mutató linkek a könyvtár hálózatán belül („hiperhivatkozások” csoportból); útmutatók az online szolgáltatásokhoz („információk” csoportból).

A 80 formai jellemzőt 4 csoportba sorolták: szöveg- és grafikadizájn (23 elem), következetesség, navigáció és letöltés (28 elem), hozzáférhetőség sérültek számára (21 elem), kezelés (7 elem). Az első szintre 61 elem került, a másodikra 15, a harmadikra pedig 4. Első szintre soroltak olyan elemeket, mint például: „nyelvhelyességi és helyesírási hibáktól mentes szöveg”, „világos és logikus címek a dokumentumok számára”, „nagy kontraszt a szöveg és a háttér között” („szöveg- és grafikadizájn” csoportból); „globális fejléc és logó valamennyi oldalon” („következetesség, navigáció és letöltés” csoportból); „villogó, valamint mozgó tartalmak kerülése” („hozzáférhetőség sérültek számára” csoportból); „weboldal tesztelése az elsődleges felhasználói csoporttal” („kezelés” csoportból).

A modell megalkotása ellenőrző listával és értékelő eszközzel

Az egyetemi könyvtár weblapjának modellje tartalmazza mind a tartalmi elemeket, mind a formai jellemzőket; összesen 140 elemet 8 blokkban. A

weblaptervező ellenőrző listájába mind a 140 elemet beletették, hogy az egyetemi könyvtárosok részére egy részletes lista álljon rendelkezésre, amelyből választhatnak a technikai és anyagi lehetőségeiknek, valamint az ügyfélkörük igényeinek megfelelően. A kiértékelő eszközbe olyan elemek kerültek, melyek automatikus eszközökkel vagy kézi ellenőrzéssel mérhetők. Az eszközt előzetesen 5 weboldal értékelésével tesztelték. A tapasztalatok alapján mind a 60 tartalmi elem belekerült, a 80 formai jellemző közül pedig 57.

További kutatások szükségesek a modell testre szabásához más jellegű könyvtárak (pl. nyilvános

könyvtárak, szakkönyvtárak, iskolai könyvtárak) specifikus igényeinek megfelelően.

WIJAYARATNE, Anusha Lakmini – SINGH, Diljit: Developing an academic library website model, a designer's checklist, and an evaluative instrument. A Delphi method approach. = The Electronic Library, Vol. 33, No. 1, 2015, p. 35–51. Emerald Group Publishing Limited, 0264-0473, DOI 10.1108/EL-11-2012-0115/

(Koszttyánné Mátrai Rita)

ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézet

Plagizáció a felsőoktatásban – a felsőoktatási könyvtárak a plagizálás csökkentéséért

A plagizálás manapság nagyon fontos kérdés a felsőoktatásban. Kiszűrésében az egyetemi és főiskolai könyvtáraknak is nagyon fontos szerep jut. A plagizálás csökkentése érdekében a könyvtárak szorosan együttműködnek a felsőoktatási intézmények más szervezeteivel, a karokkal és a hallgatók számára workshopokat szerveznek, figyelemfelkeltő, könnyen megérthető útmutatókat készítenek.

A könyvtárak részvételének egyik fő oka, hogy a hallgatók nagyon sok időt töltenek ebben a környezetben, és a könyvtárosok számos olyan eszközzel rendelkeznek, amelyek segítik őket a plagizálás elkerülésében, sőt még az a szándék is megvan bennük, hogy segítséget nyújtsanak a diákoknak. Ugyanakkor a felsőoktatásban dolgozó oktatók, professzorok nem kívánják magukat a plagizálás problémájával terhelni.

A könyvtárosok a plagizálás témakörében számos konzultációt, konferenciát tartottak már a felsőoktatási intézményekben. Megvitaták a plagizáció pontos meghatározását, a hallgatók tudatos vagy nem tudatos plagizálását, valamint, hogy milyen büntetés adható annak a hallgatónak, akit plagizáláson kapnak stb. Összességében megállapították, hogy a felsőoktatásban a plagizálás az egyik fő problématerület a szabályok megszegésében. Az oktatási rendszerek globalizálódásával elterjedt az a nézet, hogy a külföldi hallgatók körében gyakrabban alkalmazott tevékenység a plagizálás.

A plagizálással kapcsolatos anyagok, információk összegyűjtése a leggyakrabban a hallgatók felmérésével történt, akik önértékelés keretében nyilatkoztak róla. A *Lancasteri Egyetem Menedzsment Iskolájában* a plagizálás alábbi kategóriáit különböztetik meg:

- Másolt egy vagy több bekezdést, szóról szóra egyszer vagy többször.
- Sosem másolt egy vagy több bekezdést szóról szóra.
- Elítéli a másolást mint csalást vagy apró csalásnak tekinti.
- Másolt néhány mondatot szóról szóra, egyszer vagy többször.
- Sosem másolt néhány mondatot szóról szóra.
- Elítéli a másolást kicsit, vagy nagyon komolyan.

A plagizálásnak számos definíciója létezik már, ezek közül *Gallant* (2008) definícióját érdemes kiemelni, aki szerint a *plagizálás nem más, mint használni másnak a szavait vagy gondolatait, a megfelelő jelzések feltüntetése vagy az idézés szabályainak követése nélkül.*

A szakemberek megítélése szerint a jövőben a plagizálás további növekedése várható, ennek egyik oka az lehet, hogy a hallgatók mindaddig plagizálnak, amíg megtehetik. Számos felsőoktatási intézményben már figyelmeztetik a hallgatókat arra, hogy ezt a tisztességtelen eljárást nem tolerálják. Kérdés azonban, hogy hány diák veszi komolyan az ilyen figyelmeztetéseket. A kutatások szerint azok a hallgatók, akiket plagizáláson kaptak, a kezdeti következmények után is plagizálni

fognak, újra és újra. Tanulmányok eredményei mutatják azt, hogy a felsőoktatási tisztességtelenség e formája széles körben elterjedt és egyre csak nő. A felmérések alapján a felsőoktatási személyzet 40%-a elismerte, hogy nem tett semmilyen lépést a plagizálással kapcsolatban a gyanús esetekben, mert kevés bizonyítéka volt a csalásra. Emellett kimutatható, hogy a gólyák és a másodéves hallgatók körében gyakrabban számolnak be csalásokról, mint a harmadévesek vagy a végzősök köréből, e csoportokon belül is a nemzetközi hallgatók száma magasabb a hazai hallgatókénál.

A plagizáláshoz kapcsolódó főbb kérdéskörök

1. Együttműködés a könyvtárakkal

A jelenlegi helyzet azt mutatja, hogy eddig a felsőoktatási karok és a könyvtárosok között nem volt nagy az együttműködés. Bár sokat egyeztettek arról, hogy megelőzzék a plagizációt, eddig csak kevés volt a tényleges beavatkozás. A könyvtárosok azonban tudják, hogy a plagizáció elleni kampányt nem lehet kizárólag a felismerésre alapozni. A fő feladat ebben a hallgatók megfelelő oktatása, ezért javasolt a könyvtárak bevonása:

- a problémás hallgatók dolgozatainak/beadványainak tisztázásába,
- a hallgatók dolgozatainak turnitin.com-ba való benyújtásába, feltöltésébe,
- a megfelelő kutatási módszerek elsajátításába, megtanításába.

2. A plagizálás kialakulása, elterjedtsége, büntethetősége és szűrése

A kutatások alapján az internet ugrásszerű elterjedése és könnyű hozzáférhetősége – ahol minden rendelkezésre áll és nagyobb erőfeszítések nélkül elérhető – nagyban elősegíti, hogy a diákoknál a „csalás” már egészen korán kialakuljon, amely minden évvel egyre csak rosszabb lesz. A középiskolában ez a folyamat tovább fokozódhat, de meg is állítható.

Elmondhatjuk, hogy azok a hallgatók, akiket nem kaptak még plagizáción, talán nem is veszik azt elég komolyan. Úgy tekintenek rá, mint egy büntetés nélküli bűncselekményre, olyan szituációra, amit nem kell helyrehozni. Úgy érezhetik, hogy amit tettek az nem rossz vagy nem fogják őket „elkapni” ezért a cselekedetért. Fontos, hogy a hallgatók felismerjék, hogy ez nem etikus viselke-

dés és már az egyszeri lebukásnak is súlyos következményei lehetnek. Ugyanakkor sok oktató azt vallja, hogy a plagizáció szűrése sok időt vesz el az oktatástól és a hallgatók alkotó munkájától.

A kutatók felvetése alapján a plagizációt elkövető hallgatók esetében változóak az alkalmazandó következmények. A plagizáció felfedezése után a lehetséges következmények:

- a hallgatók figyelmeztetése,
- a dolgozatok újraírásának biztosítása,
- elégtelen osztályzat a tanegységre/kurzusra,
- legsúlyosabb büntetésként a hallgatók oktatásból való kizárása.

Felmérések ezzel kapcsolatban azt mutatják, hogy az oktatók fele alkalmazta a plagizálási szabályzat első szakaszát, de csak néhány olyan oktató volt, aki hivatalos eljárást kezdeményezett ilyen esetben.

Szűrőszoftverek alkalmazása

A plagizáció visszaszorítása érdekében az „ellenintézkedések” széles köre létezik már egészen a Google kereséstől a Turnitin.com-ig. Az internet-alapú plagizáció megakadályozására számos ingyenes és kereskedelmi szoftver létezik már, ami segíti az oktatókat: pl. Turnitin, My Drop Box, EVE, WcopyFind, Word-CHECK. Ezek a termékek képesek arra, hogy másolatot őrizzenek meg saját adattárukban a feltöltött dolgozatokról a jövőbeni ellenőrizhetőség érdekében.

A Turnitin szoftver például a tartalomelemzés után kibocsát egy eredetiséget igazoló jelentést, amely jelzi, hogy a hallgató plagizált-e vagy sem, kell-e gyanakodni plagizációra, vagy a dolgozat eredetinek tekinthető. A szoftver megjelöli, hogy az eredeti és az online forrás hány százalékban fedik egymást, és bemutatja a dolgozat plagizáció-gyanús részeit, de végül az oktatónak kell eldöntenie, hogy ténylegesen plagizációnak tekint-e vagy sem. Természetesen ez a rendszer sem nyújt tökéletes megoldást, de a Turnitin folyamatosan fejlődik. Kezdetben csak az online forrásokat tudta ellenőrizni, de ma már összehasonlítja a hallgatók írásait azzal az óriási adatbázis-tartalommal, amit a Turnitin felépített. Előfordul, hogy a hallgatók egy része már önként önellenőrzést végez a Turnitinnel, megvizsgálva azt, hogy az általuk készített dolgozat szerepel-e a Turnitin adatbázisában, és csak ezután továbbítják az oktatónak.

Ennek egyik példája a *Dél-Ausztrál Egyetem* egyik szaka, ahol kötelező a Turnitin használata a dolgozatok beadása előtt. A hallgatóknak két részletben kell ellenőrizniük írásbeli feladataikat. Először a vázlatot, majd a végső beadandó munkát kell megvizsgáltatni a szoftverrel, így lehetőség van arra, hogy a hallgatók megváltoztassák a vázlatot, megelőzve ezzel a véletlen plagizálást. A plagizálás problémája azonban nemcsak az felsőoktatásban részt vevő hallgatókat érinti. Alapos vizsgálatoknak vetik alá a rezidensi (medikus) programban részt vevő külföldi diákok által írt esszéket is. Írásaikat ma már a jelentkezési lap mellé kell csatolni, amit megvizsgálunk a Turnitinnel. A vizsgálatok hatására jelentős mennyiségű plagizált anyag kerül napvilágra. Egy egyetemi felmérés alapján 365 hallgatónak kb. 74.2%-a már alkalmanként, míg 11%-uk gyakran plagizál.

A *Princeton Egyetem* vezetői ellenben kijelentették, hogy nem akarják használni a Turnitint, amiért a cég kritizálja az egyetemet. Szerintük az intézmény puhán bánik a plagizáció tényével. Megítélésük szerint, mivel a Princeton termeli ki az USA jövőbeli vezetőit, indokolt a program használata.

3. Nemzetközi diákok – a kultúra felelős-e a plagizációért

A plagizációban külön terület a külföldi hallgatók köre. Az ő helyzetük megítélése nagyon nehéz, mert országonként eltérő a plagizáláshoz való hozzáállás és a szabályok szigorúsága is. Így ha a plagizációt a külföldi hallgató országában nem tekintették bűncselekménynek, nehéz elítélni őt ezért a fogadó egyetemen, mert nem érzékeli, hogy amit tesz, törvényellenes. A tanulmányok alapján a plagizáció fogalmának tisztázása érdekében már készítettek nem hivatalos felméréseket a külföldi hallgatók körében, sőt megkérdezték véleményüket a plagizálásról is. A többségük szerint a plagizáció „nem nagy dolog” és az országukban nem elítélendő. A felmérésekből az is kiderült, hogy egyes kultúrákban a könyvtárban eltöltött időt, az ott végzett kemény kutatási munkát jutalmazták, attól függetlenül, hogy a hallgató plagizált-e, vagy sem. A tapasztalatok azt mutatják, ha egy diák olyan tanulási módszerhez szokott hozzá, amelynek szerves része egy szöveg szó szerinti másolása, az kihat további tanulmányaira is anélkül, hogy tudatában lenne annak, hogy mennyire káros az, amit csinál.

Brit diákok szerint egyes szövegrészeket limitált mennyiségű másolása, illetve a forrásmegjelölés

nélkülözhető az általános, vagy háttér-információk leírásánál. Néhány hallgató azonban úgy gondolja, hogy amíg érti, mit akar közölni az eredeti szerző, szabadon másolhatja a szöveget. A különböző kultúrákból érkező diákok számára más és más az a szöveghatár, amin felül már plagizációról beszélhetünk.

Megtörtént, hogy egy *indiai diák* forrásmegjelölés nélkül adta be munkáját, s ezt a hibát az oktató észrevette és jelezte a hallgatónak. A hallgató a figyelmetlenségért elnézést kért és biztosította az oktatót arról, hogy a jövőben nem vét ilyen hibát. Az oktató azonban megrovásban részesítette és rosszabb jegyet kapott a dolgozatára. A hallgató megítélése szerint ezt *Indiában* máshogy kezelték volna, és valószínűleg csak figyelmeztetést kapott volna.

Oroszországban azonban a plagizáció bevált és alkalmazott módszer az orvosi könyvtárak dokumentumellátottságának hiánya miatt. A plagizálás úgy funkcionál, mintha helyettesítené a külföldi könyvek importálását.

Kínában és Görögországban a diákok egyetemi éveik alatt csak egy esszét és pár cikket írnak, ezért a külföldi egyetemi tanulmányaik során nehéz helyzetbe kerültek. Mivel kevés tapasztalatuk volt a kihívást jelentő kurzusdolgozatok megírásában, ezért a hallgatók a fogadó egyetemen szerzett tapasztalataikra hagyatkoztak. A görög diákok úgy érezték, ha közvetlenül nem másolnak le egy ötletet, tervet, addig az elfogadható. Mások úgy gondolták, hogy a tényleges plagizációt egy vagy több bekezdés lemásolása jelenti. Néhány esetben a hallgatók úgy érezték, hogy egy forrás, hivatkozás megjelölése nem fontos, ha csak egy könyvet használtak a dolgozat elkészítése során. Elmondhatjuk, hogy a felmérésekben résztvevők toleranciaküszöbe a plagizálással kapcsolatban kulturális okokhoz köthető. A felmérések alapján a japán és a török diákok fogékonyabbak voltak a plagizálásra, összehasonlítva a nyugati országok hallgatóival. Kijelenthetjük, hogy még egyik kultúrában sem találtak megfelelő megoldást a plagizáló kezelésére.

Általánosságban több oka is lehet a plagizációnak. Sok esetben a hallgató nincs tudatában annak, hogy jogsértő dolgot tesz, kiváltképp akkor, amikor a fogadó ország nyelvén, azaz nem az anyanyelvén kell dolgozatot írnia. Lehetséges, hogy nem is tudja, hogyan kell például kutatási lapot írni, helyesen hivatkozni, forrást megjelölni, idézni, vagy szerzők gondolatait újrafogalmazni.

4. A webes tartalmak plagizációja

Az internet-plagizáció kétélű fegyver. A Google, a Bing, a Yahoo keresőmotorok segítségével ma már bárki – oktató és hallgató – megtalálhatja ugyanazokat a tartalmakat a weben. Felmérésekből kiderült, hogy vannak olyan hallgatók, akik nem ismerik a szellemi tulajdon védelmére vonatkozó előírásokat, illetve az egyetem plagizációra vonatkozó szabályzatát sem. Voltak olyan hallgatók, akik online újságokból, internetes enciklopédiákból (pl. Wikipédia) másolt dolgozatokat adtak be és egyáltalán nem ellenőrizték a forráshelyek valódiságát és megbízhatóságát sem. Szlovéniában egy felmérés hatására *Orthaber, S. (2009)* javaslatot készített az egyetemi plagizáció különböző mértékű szankcionálására:

- a hallgató figyelmeztetése,
- a hallgatói jogviszony felfüggesztése 2 éves időtartamra,
- a hallgató végleges kizárása az egyetemről.

A hallgatói dolgozatok elkészítésére azonban egy új üzletág jött létre. Megjelentek a „Papír Gyarak”, amelyek olyan weboldalak, ahol előre megírt, teljesen kidolgozott beadványokat, kutatási anyagokat lehet találni, rendelni. A weboldalak működtetői mindenkit biztosítanak arról, hogy az ott elérhető anyagokat semmilyen plagizációt szűrő szoftver nem ismeri fel.

5. Cél: megfelelő döntések a plagizáció csökkentése érdekében

Fontos cél, hogy a plagizálóra adekvát szankciót, valamint következményeket kell alkalmazni, és mellőzni kell az önkényes döntéshozatalt. A tapasztalatok azt mutatják, hogy nemcsak a felsőoktatási intézmények, de a karaik hozzáállása is eltérő a probléma megítélésében. Egyes karok vezetői „bíróként” járnak el és saját szervezeti egységükön belül foglalkoznak a plagizálással, míg más felsőoktatási intézmények továbbadják az ügyet kivizsgálásra egy megfelelő, felsőbb hatóságnak. El kell mondani azonban, hogy az egyetemek és főiskolák jellemzően nem bíznak a plagizáció felelősségre vonásában. Nem minden esetben vállalják azt, hogy a hallgatókat plagizálással vádolják meg, mert tartanak attól, hogy a hallgató maga is jogi lépéseket tehet az intézmény ellen, mivel a bizonyításhoz stabil bizonyítékok szükségesek.

6. Segítségnyújtás a hallgatóknak

A hallgatók folyamatosan arról panaszkodnak, hogy az idézési szabályok nehezek és komplikált a használatuk, főleg első-, vagy másodévesként. Néhány felsőoktatási intézmény szabad hozzáférést biztosít a Refworks nevű programhoz, amely egy webalapú, „*bibliográfiai idézetmanager*”. A program használatát a hallgatóknak meg kell tanulniuk, de annak elsajátításában a könyvtárosok aktív segítő partnerek. A szoftver használatával könnyebb betartani az idézésre vonatkozó szabályokat. A Refworks mellett más hasonló program is létezik, mint például a Zotero és a Mendeley. A könyvtárakkal történő együttműködés másik eleme, hogy a felsőoktatási intézmények forráshelyeit, programjainak használatát össze lehet hangolni a helybeli könyvtárak adatbázisával, valamint a könyvtárosok a helyes idézés követelményeiről tájékoztatót, órákat tarthatnak.

Összességében elmondható, hogy a plagizáció egyre nagyobb problémát jelent a felsőoktatásban, de a visszaszorítására még nem született meg az egységes és legmegfelelőbb megoldás, amelyben jelentős akadályt jelentenek az eltérő kulturális szokások és a nyelvi különbségek is. Megállapítható, hogy az a diák, aki egyszer sikeresen plagizált, az ismételt próbálkozik. A plagizáció okozta károk enyhítéséhez fontos a könyvtárosok bevonása, akik tájékoztató workshopokat szervezhetnek a megfelelő idézés módszereiről, és személyes segítséget is nyújtanak a diákoknak. A cél elérése érdekében feladatuk lehet, hogy e-maileket, szórólapokat és egyéb kiadványokat szerkesszenek a hallgatóknak, és ismertessék a plagizálást szűrő szoftverek használatát, valamint szorosan működjenek együtt a tanszékekkel és az oktatókkal. Ennek a folyamatnak és együttműködésnek az első eredménye a *Kaliforniai Egyetem – Berkeley Jogi Könyvtárának* oldalán található, a tárgyat összefoglaló „általános szabályok és javaslatok”, amely a következő honlapon olvasható: <http://www.law.berkeley.edu/library/citeChecking.html>. A könyvtárosok ezzel a tevékenységgel a szerző jog védőbástyáivá válhatnak az intézményben.

ZIMERMAN, Martin: Plagiarism and international students in academic libraries. = New Library World, 113. évf. 5/6. sz. 2012. p. 290–299./

(Sörény Edina)

PhD hallgató, ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézet